

लोकशाही, निवडणुका आणि सशासन
शिवाजी विद्यापीठ कोल्हापूर अंतर्गत
सर्व शाखांच्या प्रथम वर्षासाठी आवश्यक कोर्स
२०२२-२३

लोकशाही

समीक्षा फराकटे

सहाय्यक अध्यापक, राज्यशास्त्र विभाग,
विवेकानंद कॉलेज, कोल्हापूर (स्वायत्त)

लोकशाहीचा अर्थ

- ग्रीक शब्द *Krates* चा अर्थ होतो सत्ता किंवा शासन
- Demos म्हणजे लोक किंवा सामान्य गरीब लोक
- अब्राहम लिंकन यांची व्याख्या

लोकशाही म्हणजे....

राजकीय समता

संधीची समानता

सर्वाना दर्जाची समानता

नागरिकांच्या हक्क आणि स्वातंत्र्याची हमी

वंचित नागरिकांच्या हितासाठी काम करणारे शासन

कल्याणकारी राज्याकरवी सामाजिक विषमता कमी करण्याचा केलेला प्रयत्न

अल्पसंख्याक समुदायांच्या हक्कांचे रक्षण करणारे राज्य

सार्वजनिक धोरण आखणाऱ्या पदांची राजकीय स्पर्धेतून भरती

बहुमताचे सरकार

प्रत्यक्ष आणि अप्रत्यक्ष लोकशाही

- प्राचीन ग्रीक नगरराज्य अथेन्स येथे अस्तित्वात – इ. स. पूर्व चौथे व तिसरे शतक
- नागरीकांचा प्रत्यक्ष निर्णयप्रक्रियेत सहभाग
- लहान राज्ये
- स्त्रिया आणि गुलाम यांना स्थान नाही
- नागरिकांच्या जबाबदारीत आणि ज्ञानात वाढ

- प्रातीनिधीक शासन – आधुनिक काळ
- नियमित व खुल्या वातावरणातील निवडणुका
- लोकप्रतिनिधी जनतेला जबाबदार
- राजकीय श्रमाची विभागणी
- अधिक सोयीस्कर
- निवडणुकांनंतर शासनावर लोकमताचा अंकुश

सामाजिक, राजकीय व आर्थिक लोकशाही

सामाजिक लोकशाही :

सामाजिक न्याय : परंपरागत विशेष अधिकारांना काढून टाकून सर्वांसाठी समान संधी आणि दर्जाची पायाभरणी करणे
कल्याणकारी राज्याच्या माध्यमातून आर्थिक विषमता कमी करणे

वितरणात्मक न्याय आणणे

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांनी ठोस पुरस्कार केला
राजकीय लोकशाहीची पूर्वअट

आर्थिक लोकशाही म्हणजे
संस्थेच्या निर्णयप्रक्रियेमध्ये सर्व सहभागी
घटकांचा समावेश असणे

आर्थिक निर्णय लोकशाही प्रक्रियेपासून वेगळे न
ठेवणे

राजकीय लोकशाही म्हणजे 'प्रत्येक व्यक्तीला
एक मत, एका मताला एक मूल्य'

राजकीय प्रक्रियेत मतदार आणि शासक म्हणून
सहभागी होण्याचा अधिकार

जबाबदार शासन

नियमित, मुक्त व गुप्त निवडणूक

लोकशाहीची वैशिष्ट्ये

